

Книга в камені. Книга 2

КУПИТИ

Від автора ретродетективу «Пастка для різника»

1900 рік, Кам'янець. У середмісті жорстоко вбито молодого слідчого. Його тіло повністю знекровлене. Містяни щільніше зачиняють віконниці та бояться ночі. Подейкують, що то повернулося древнє жахіття. Лікар-хірург із повітового Проскурова, Яків Ровнер, приїздить до Кам'янця й опиняється у вихорі загадкових подій. Убивства містян якось пов'язані зі стародавніми племенами, що оселилися на кам'янецьких скелях тисячі років тому. Те, що відбувається, змушує затятого матеріаліста Ровнера повірити у надприродне і переглянути своє ставлення до старовинних легенд. За примхою долі він виявляється втягненим у кількасотрічний конфлікт двох могутніх родів, аби розкрити прадавню таємницю губерньського Кам'янця...

The background of the cover is a red-tinted illustration of a street scene. In the foreground, the silhouette of a man wearing a trench coat and a fedora-style hat is visible, looking towards the left. The street is lined with old, multi-story buildings. A sign on one of the buildings on the left is partially visible, showing the word "REMARKS". The overall atmosphere is mysterious and historical.

ЮРІЙ
ДАЦЕНКО

КНИГА В КАМЕЇ

ІСТОРІЯ ПРОВІНЦІЙНОГО ХІРУРГА

КСД

ЮРІЙ ДАЦЕНКО

КНИГА В КАМЕНІ

РОМАН

ХАРКІВ
2024. КСД

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2024

ISBN 978-617-15-0821-7 (epub)

Жодну з частин цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

Електронна версія зроблена за виданням:

Дизайнер обкладинки *Світлана Смаль*

Даценко Ю.

Д21 Книга в камені : роман / Юрій Даценко. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2024. — 320 с.

ISBN 978-617-15-0638-1

1900 рік, Кам'янець. У середмісті жорстоко вбито молодого слідчого. Його тіло повністю знекровлене. Містяни щільніше зачиняють віконниці та бояться ночі. Подейкують, що то повернулося древнє жакіття. Хірург із повітового Проскурова, Яків Ровнер, приїздить до Кам'янця й опиняється у вихорі загадкових подій. Убивства містян якось пов'язані зі стародавніми племенами, що оселилися на кам'янецьких скелях тисячі років тому. Те, що відбувається, змушує затятого матеріаліста Ровнера повірити у надприродне й переглянути своє ставлення до легенд. За примхою долі він виявляється втягненим у кількасотрічний конфлікт двох могутніх родів і має розкрити прадавню таємницю губерньського Кам'янця...

УДК 821.161.2

© Юрій Даценко, 2021

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2024

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2024

Розділ 1

Екіпаж немилосердно трясло, і Яків укотре пожалкував, що вирішив згаяти час у дорозі саме за книжкою. Про розбитий путівець до Кам'янця Дарця розповідала не раз, але він чомусь сподівався, що той усе ж видасться кращим. Марно. Кілька злив на початку вересня зробили зі шляху каторгу для коней і чотирьох пасажирів екіпажа, що прямував до губерньського міста.

Вирушили із Проскурова на світанні, коли густий туман у сірих сутінках перетворював навколишні будинки на ледь помітні примари. Не надто чисті їхні віконця майже не пропускали й так кволого світла, тож здавалося, що екіпаж просувається дном чудернацького озера, темна вода якого погрозливо хлюпотить за віконним склом. Ситуацію не рятували навіть припасовані на передку підсліпуваті ліхтарі, що двома жовтуватими плямами відбивалися на стіні туману. Візник сунув околицею Проскурова обережно, наче навпомацки. Тільки неподалік Ружичної¹, коли холодне жовтневе сонце підбилося достатньо високо, аби розігнати вранішній півморок, четверик коней нарешті наддав ходу. Це геть ніяк не потішило пасажирів: розквашена дорога не додавала подорожі комфорту, а зношені ресори старого екіпажа зовсім не згладжували ями, грудки, вибоїни та горбки, які її вкривали.

Поки виїздили із Проскурова, поки тяглися довжелезною Кам'янецькою в бік Ружичної та поки зрештою за віконцем не можна було розгледіти нічого, окрім кількох аршинів сірої мряки, Яків пробував дрімати. Але візник, певно, мав інші плани, бо немовби зумисне вибирав найглибші колії, у яких старезна конструкція екіпажа відчайдушно хилиталася з боку на бік, рипіла та тріщала, наче ремствуючи на свою важку долю. Яків кілька разів добряче влупився головою в стінку, оббиту колись синім, а тепер вицвілим і потертим сукном, від того нарешті прокинувся й узявся, притлумлюючи позіхання, розрізняти у потемках обличчя своїх попутників. На поштовій станції він не придивлявся до оточення (та й у світлі єдиної лампи з давно не чищеним склом особливо щось не розгледити), тому зараз упівока, нишком обводив поглядом салон.

Якраз навпроти нього намагався куняти, крізь непевний сон обома руками притискаючи до себе пошарпаного саквояжа, середнього віку

чолов'яга з куценською акуратною борідкою. Від постійної хитавиці капелюх подорожнього раз по раз сповзав йому на лоба та затуляв обличчя. Тоді Яків ковзнув поглядом по руках, що тулили до грудей саквояж, зауважив на пальці обручку й ледь помітно всміхнувся, бо, незважаючи на кількамісячну працю поліційним лікарем і чималий досвід, дедуктивний метод Шерлока Голмса він так і не опанував: попутник залишався для нього просто чоловіком з обручкою на пальці.

Біля чолов'яги із саквояжем сиділа закутана в дорожнє пальто літня дама, що часто підносила до носа хусточку — певно, встигла підхопити осінню застуду. Вона прикипіла очима до закрутів туману за віконцем, неначе воліла щось побачити в сутінках. Коли ж екіпаж вибрався на путівець і затрясся на горбкуватій дорозі, дама заходилася болісно морщитися та безмовно ворухити губами, немов читаючи молитви, щойно під колеса втрапляла чергова яма.

Сусіду ліворуч Яків роздивитися не зміг: одразу після посадки той насунув капелюха на очі, схрестив на грудях, чи то пак — животі, руки, прикрив їх важкою лопатою бороди й за мить уже розмірено сопів, ігноруючи всі спроби візника завадити його відпочинку.

Про повноцінний сон годі було й мріяти, а дурити організм спробами подрімати Яків не вмів. Екіпаж і дорога аж ніяк не давали можливості поринути в сон, і Яків щиро заздрих бороданеві, який, здавалося, не відчував жодної вибоїни. Він продовжував сопіти, лише іноді підхрюпуючи, коли колесо вганялося в особливо велику яму, підкидаючи екіпаж високо вгору.

Сусід же навпроти — Яків помітив це й усміхнувся власній уважності — не спав, а тільки вдавав, що куняє: під опущеними повіками рухалися очі, пальці стискали саквояж, а вуста злегка кривилися, коли візник не оминав чергову колію.

В екіпажі потроху світлішало, але надія, що ось-ось нарешті визирне сонце й розжене надокучливий туман, зникла з першими краплями дощу, що вдарили в шибку. Знадвору долинула нерозбірлива лайка візника: той проклинав гнилу погоду, вигадливо тулив до купи слова й пересипав кучеряві прокльони ідишем.

— Ох ти, Господи, — стиха пробурмотіла дама, не відводячи погляду від мокрої шиби. — Це ж як зарядить на цілий день, то й до вечора не доберемося.

— А що тоді? — упівголоса запитав Яків (тонкощів дороги до Кам'янця він не знав). Дама зітхнула й осудливо зиркнула на недосвідченого співрозмовника.

— Усяке може статися. Як дорогу не дуже розвезе, то до опівночі якось доколиваємося.

— А як?.. — Яків обмірковував найгірший варіант.

— А як ні, то, не приведи Господи, доведеться на поштовій станції в Дунаївцях² ночувати, — не змінюючи положення, густим сонним басом прогук бородань. Яків обернувся до сусіда, але той, вочевидь, вичерпав тему й знову поринув у сон.

— Сподіватимемося на краще, — гмикнув Яків. Він не надто уявляв собі поштову станцію Дунаївців, однаке розумів, що вигод пристойного готелю там очікувати не варто (нахабні блощиці не дадуть не те що заснути, а навіть бодай прихилити голову до подушки).

— Сподіватимемося, — повторила за ним дама та відвернулася до вікна.

Коротка розмова стихла, перестук дощових крапель наганяв сон, але хитавиця ніяк не давала Якову заснути, тож він дістав із кишені пальта книжку, зручніше вмовстився коло віконця і спробував заглибитися в читання. За кілька хвилин, дратівливо ловлячи поглядом танцюючі рядки, Яків уперше пожалкував, що до Кам'янця досі не прокладено залізницю³: у вагоні потяга можна було б не лише спокійно почитати, а й випити чаю і розім'яти ноги. Та що там говорити. Про те, щоб через дощ залишатися на ніч у Дунаївцях, у такому разі навіть не йшлося б!

Яків зітхнув і перегорнув сторінку. Книжка виявилася не просто цікавою, а неймовірно захопливою, попри те що доводилося із чималими зусиллями продиратися крізь викрутаси англійських фраз, відточуючи заразом знання заморської мови. Перекладу роману, що вийшов друком усього кілька років тому, ще не було, але Яків не довго вагався, коли у книгарні Яцемірської знайомий продавець почав розхвалювати нову книжку: не часто у Проскурові вдавалося натрапити на новинки, якими зачитувалася вся прогресивна Європа. І хоча англійська Ровнера накульгувала на обидві ноги, але сяк-так, за допомоги кишенькового словника, він розплутував хитросплетений сюжет. Це був «Дракула»⁴ ірландця Стокера, і тиждень тому Яків

уперше подивовано помітив, що засидівся за читанням ледь не до третьої години ночі геть не через важкість перекладу, а тому, що разом із Джонатаном Гаркером переживав усі жахи, що коїлися з головним героєм у далекій Трансильванії.

Оповідь заворожувала так, що Яків зрештою припинив зважати на немилосердну хитавицю, блякле світло та розпачливу лайку візника, який у відчаї кляв не тільки негоду, а й усе на світі.

Яків немов сам переживав те, що випало на долю головного героя оповіді, замкненого в замку графа Дракули. І хоч історія була звичайнісінькою вигадкою, та автор так майстерно викладав події, що оповідач наче ставав свідком усього, про що читав. Текст був таким химерним, що в найбільш напружених місцях Яків надовго затримував подих, цідив повітря крізь зуби та важко повертався до дійсності, у якій моторошна книжка була лише витвором авторської фантазії.

Неприємний здогад шпичкою штрикнув Ровнерові груди. Він на хвилюку опустил книжку та спрямував невидючий погляд у простір салону: у голові зринула неймовірна думка, змушуючи шкіру на потилиці взятися сиротами. Яків струснув головою, кілька разів глибоко вдихнув і вкотре прочитав ім'я автора на обкладинці — це ж треба так заволодіти увагою читача, щоби приверзлося таке безглуздя! Утім Стокер нічого особливого й не вигадував — просто вмістив у товстенький роман народні легенди про кровожерливі породження п'їтьми, додав дрібку історії, а відтак подарував світові оповідь, що сколихнула уми Європи.

Яків провів рукою по обличчі, наче збираючи невидиму павутину неприємних міркувань, знову призвичаївся до непевного світла та спробував поринути в роман. Але дурнуваті помисли не давали спокою, і Ровнер упіймав себе на тому, що кілька хвилин читає, не пам'ятаючи нічого з прочитаного, — просто пропускає крізь себе іноземні слова, тоді як внутрішнім зором бачить невеликий шмат паперу — телеграму.

Екіпаж труснуло так, що із вузеньких полиць на голови мандрівників посипалися їхні речі. Просто на руки Якову гепнулася його парасолька, вибила книжку й нарешті перервала плин важких думок.

— Насравмамі... — стиха пробурмотів бородань суто проскурівську лайку, від чого вуста Якова мимоволі розтяглися в усмішці. — Аби

живим доїхати.

Про читання, а тим паче про сон, не могло тепер і йтися: подорожні заходилися прилаштовувати на місце поклажу. Яків намацав на підлозі книжку й довго шукав потрібну сторінку, аби помістити туди закладку.

— Що, юначе, не годяться наші дороги для читання? — Бородань говорив трохи іронічно, немовби почувався відповідальним за препоганий стан губернських доріг. Чи так воно й було? Яків відповів черговою усмішкою, прикриваючи книжку рукою.

— Ох, не годяться.

— А ще ж якийсь рік тому були цілком пристойні.

— Часто доводиться їздити до Кам'янця?

— Майже щомісяця, — невесело всміхнувся бородань. — Бодай йому лиха година з тими дорогами.

— І так по всій губернії, — раптом озвався чоловік із саквояжем і ніби змахнув рукою з очей залишки сторожкого сну. — Перепрошую, що перериваю бесіду.

— Та чого там, — поблажливо пробасив бородань. — Що ж іще в дорозі робити, як не розмовляти? — Він кивнув на Якова. — Он пан уже переконався, що книжку не завжди в руках утримаєш.

— Тут аби власне серце в грудях утримати, — скривилася літня пані, хапаючись рукою за груди.

— Отож, — продовжив «саквояж», як подумки «охрестив» Яків чоловіка з валізою, — мені доводиться чималенько подорожувати губернією та за її межами, і всюди ситуація така сама, якщо не гірша. Ще між містами сяк-так, а варто звернути з наїждженого тракту до сіл, то живим не вибратися. У багнюці лише кавкнеш, і ніхто не знатиме, де хреста ставити.

— А може, то мудрий стратегічний хід нашого вседержителя? — хитро прискалив око бородань та обвів поглядом салон.

— Тобто? — не зрозумів жарту Яків.

— А як хто надумає піти на нас війною, то половину армії в болоті на дорогах і втопить!

— Ох, Господь із вами, — відмахнулася літня пані, вочевидь, не надто вникаючи в суть жарту. — Ще нам тільки війни бракувало.

— Не переймайтеся, пані, — поквапився заспокоїти її бородань, — найближчі кілька місяців точно можете про те не турбуватися. Який розумний полководець попреться на нас восени, такої мокви?

Так за нехитрими жартами збігло кілька хвилин подорожі. У шибку продовжував стукотіти набридаючий дощ, знадвору долинали невдоволене бурмотіння візника, а екіпаж уперто пхався розбитою дорогою.

— Може, перезнайомимося? — подав голос «саквояж». — Дорога буде довгенькою, тож сумніваюся, що варто зберігати інкогніто.

— Радо підтримую! — збадьорився бородань. — Ось із вас, юначе, і почнемо.

— Не маю нічого проти. Звати мене Юхимом, прізвище Сіцинський⁵. Проживаю у Кам'янці вже трохи понад десять років.

— Стривайте, — бородань обірвав оповідача і для чогось сягнув рукою до внутрішньої кишені пальта, не знайшов там, чого шукав, і почав ляскати себе по всіх кишенях, проте за мить облишив цю справу, — Сіцинський! То ж ви автор...

«Саквояж» поблажливо замовк і вичікувально дивився на попутника, доки той не озвався знову.

— Я ж зовсім нещодавно читав... — він ще раз заходився нишпорити руками по кишенях, а тоді зневірено махнув ними. — Ох ти ж, Господи, ніби воно щось дасть. «Город Каменец-Подольский. Историческое описание» — то ж ваша праця?

— Моя, — скромно кивнув «саквояж».

— Ви історик? — Яків зацікавлено поглянув на сусіду.

— Священник, — усміхнувся той, побачивши здивування на обличчі Якова, і покvapливо додав: — Але є дійсним членом Подільського історико-статистичного комітету.

— Оце так попутник! — захоплено сплеснув руками бородань і звернувся до Якова та до пані: — Друзі, нам пощастило їхати в одному екіпажі з такою людиною.

— Облиште, — знітився Сіцинський, і з виразу його обличчя стало зрозуміло, що він не з тих, хто на публіку вдає скромного, а потай тішиться увазі. — Я цілком звичайна людина. Роблю те, що мені до вподоби та вдається робити добре.

— Золоті слова, — погодилася пані й несподівано перехопила ініціативу, ніби хотіла чимшвидше спекатися обов'язку. — Я не можу похизуватися таким відомим іменем. Звати мене Акуліною Дмитрівною Головатаю, я звичайна проскурівська міщанка, вдова, власниця магазинчика галантереї. Оце вирушила до дочки

в Кам'янець. Побавлю онуків та й подамся назад до Проскурова — зимувати.

— Магазинчик на розі Соборної та... — пустив очі під лоба бородань, — Ремісничої?

— Іменно, — хитнула головою пані. В її голосі вчувалося здивування. — А є щось вам невідоме?

— Гм, — бородань щиро гмикнув і підбив пальцем вуса, — певно, що є. Але не у Проскурові.

— Мені вже страшно їхати з вами одним екіпажем. — Пані напівжартома, напівсерйозно втиснулася у свій куток.

— Пусте. Дозвольте відрекомендуватися — Онуфрій Троєгубов. — Бородань хвилю пожував губами, ніби вирішував, що ж казати далі, а тоді розвів руками: — Пані Головата правильно зауважила, що я багатенько знаю. Що ж, вона має рацію, але знання мої суто практичного характеру та здебільшого стосуються Проскурова. Таке в мене дивне захоплення — я вивчаю наше місто, знаю його, здається, до найостаннішого камінчика.

— То ви книжки можете писати, — усміхнувся Сіцінський.

— Уявіть собі — пишу, — Троєгубов енергійно закивав. — Щоправда, поки вся моя праця йде до шухляди в столі.

— Чого ж так? — поцікавився Яків.

— А тому, що щоразу, коли я вже ладен поставити останню крапку, знаходжу щось цікавеньке, яке неодмінно мушу дописати.

— Справжній літопис виходить.

— Якось так, — визнав Троєгубов. — Але, юначе, наразі — годі про мене.

Яків прокашлявся.

— Звати мене Яковом Ровнером, служу я...

Не встиг Яків промовити наступне слово, як у Троєгубова округлилися очі, він вражено кречкнув і швидко замахав руками, ніби не знаходячи потрібних слів.

— Ровнер?! — нарешті вигукнув він. — Той самий Ровнер?!

— Ровнер, — обережно підтвердив Яків. — Щоправда, хтозна, чи «той самий». Зважаючи, що накоїв «той самий», я можу ним бути, а можу й ні.

— Ну, як же, — Троєгубов усе ще не міг заспокоїтися, торохтів і ковтав слова, — ну, як же? Ну, все ж місто гуло, наче вулик.

— Так-так, — і собі встряла в розмову пані Головата, вочевидь, утямивши, про що йдеться. — Це ж тоді, коли в місті дівчаток випатраних знаходили...

— Стривайте, — безцеремонно перервав її Троєгубов. — Це ж ви той самий Ровнер, що фактично розкрив справу, тоді як поліцмейстер Мерлінський шмарклі жував?

— Ну, — Якову була приємна раптова увага, але пам'ять так послужливо піднесла страшні спогади, що він мимоволі здригнувся, — не приписуйте мені надто багато. Зрештою, справу можна було б вважати розкритою, якби вбивцю схопили, а так, я ж навіть не з'ясував, хто він насправді...

— Але ж убивств більше не було! — не вгавав Троєгубов.

— Це правда.

— І завдяки вашим зусиллям, але аж ніяк не поліції!

— Певно, і тут ви маєте рацію.

— Ну, ось! — бородань вказав на Якова, неначе щойно довів складну теорему. — І після всього ви віднікуєтеся!

— І справді, пане Ровнер, — пані Головата споважніла так, що голос її став тихим і виразним, — ви зробили велику справу. Хтозна, чи не було би жертв набагато більше... А так...

— Ну, нехай ваша правда, — Яків махнув рукою на знак згоди.

Насправді він і не думав заперечувати власних заслуг, однак кожен спогад про не такі далекі в часі події немов обпікав його. Хотілося чимшвидше все забути, жити без нічних жахів, не підскакувати на ліжку, обливаючись холодним потом від відчуття, що тебе щойно дзизнув по горлянці чимось неймовірно гострим маніяк. Але, позаяк до повного забуття було ще дуже довго, доводилося терпіти й миритися з іноді досить нав'язливою увагою до власної персони та подій, що трапилися в місті минулої весни.

— Вочевидь, тільки мені геть невідомо, про що зараз ідеться, — обережно подав голос Сіцінський, який увесь час уважно спостерігав за співрозмовниками.

— Ох, пане Сіцінський, ви не чули про ті вбивства? — здивування Троєгубова було таким щирим, ніби Сіцінський щойно повідомив йому, наче ніц не знає про те, звідки беруться діти.

— Зізнаюся, щось чував, але то було справді «щось»: якісь плітки, перекручені та перебрехані, даруйте на слові. Від лютого й до кінця

весни я мешкав у Харкові, тож по поверненні додому, у Кам'янці, як то кажуть: «чули дзвін». Коли не помиляюся, то пан Ровнер доклав рук до розкриття кримінальної справи про вбивства повій, чи не так?

— Саме так, пане Сіцінський!

Троєгубов потер руки, задоволений нагодою переказати зацікавленому слухачеві все, чим жив і від чого здригався Проскурів зовсім нещодавно. Та що там — поруч сидів не абихто, а сам Яків Ровнер, завдяки зусиллям якого місто позбулося навіженого вбивці. Бородань розгубився, чого йому кортіло більше: повторювати відомі моторошні подробиці чи спробувати розговорити Якова, аби той поділився чимось досі потаємним, таким, заради чого вартувало б укотре відмовитися від завершення книги та знову взятися за перо.

— Я заздалегідь перепрошую нашу попутницю, якій, може, буде не надто приємна така розмова, — задля годиться Троєгубов гречно приклав руки до грудей, попри те що на його обличчі вимальовувалася рішучість будь-що втримати розмову в обраному руслі. Здавалося, чоловік був ладен просто зараз висадити жінку на розкислому путівці, щойно вона наважиться протестувати.

Але пані Головата не заперечувала (певно, присутність Якова та можливість випитати в нього не відомі досі подробиці, які ще довго вдасться переповідати всім без винятку родичам, знайомим і незнайомим, зіграли вирішальну роль). Вона лише широко перехрестилася, тим самим повністю віддаючи ініціативу бороданеві.

Троєгубов зиркнув на Якова, чи той, бува, не заперечує, і захоплено почав говорити...

Після від'їзду пожежників від «Мебльованих кімнат Розенберга» мало що залишилося. Власне, їхньої допомоги майже не знадобилося: злива швидко загасила пожежу, хоча другий поверх вигорів майже повністю, що робило непридатним для житла й перший.

Кілька довжелезних хвилин Яків німо тупився в шарварок, зчинений перед будинком натовпом переляканих пожильців, сусідів, прибудних собак і навіть всюдисущих дітлахів, яких начебто анітрохи не налякав шал іще не зовсім вщухлої бурі. Із задуми Ровнера вивів Большаков, який боляче стусонув його під бік.

— Якове, якщо не хочеш мати на руках іще один труп, поквася.

Яків спробував підхопитися на ноги — й заточився. Від падіння він урятувався, вчасно спершись на дужі руки Архипа. Як можна було зволікати, коли поряд досі лежав закривавлений Казимир? Він безпорадно заозирався довкола, ніби шукаючи підказку, й одразу ж перехопив погляд Дарці.

— Якове, треба поспішати, — незважаючи на пережите, голос дівчини звучав навдивовижу рівно. — Певно, потрібно взяти його до тебе в лікарню?

— Як ти? — Ровнер немов не чув її слів, міцно вхопився руками за дівочі плечі, не відчуючи сили в задерев'янілих пальцях. Дарця мимоволі скривилася.

— Житиму, — обличчям дівчини промайнула тінь усмішки. — Мною не переймайся. Усе гаразд.

— Заприсягнися.

— Присягаюся, — тепер Дарця справді всміхнулася, і Яків нарешті розчепив зведені судомою пальці. — Якове, не можна зволікати.

Переборюючи пекельний біль у ногах і поперекові, Яків присів біля нерухомого Казимира. Забризане кров'ю обличчя чоловіка нагадувало гротескную маску, і якби не ледь вловима пульсація жилки на неушкодженій скроні, то можна було би подумати, що він уже неживий. Під очима Казимира залягли глибокі сині тіні, шкіра на вилицях натяглася й узялася сірими плямами, а знекровлені потріскані губи ледве прикривали зуби. Якову ж достатньо було торкнутися шиї пораненого, провести пальцями по скроні, аби впевнитися, що справді годиться поспішати, аби скористатися примарним шансом урятувати його.

— Архипе, — Яків опустився на землю біля Казимира (ноги відмовилися служити йому), — знайди транспорт!

— Чекай! — У критичні моменти Большаков ставав великою, потужною та безвідмовною машиною — незгірш паротяга, що зносив на своєму шляху всі перешкоди. Архип шарпнувся в юрбу, заметушився межі людьми зі спритністю, начебто невластивою його опасистому тілу, а тоді немов розчинився. Однак як не вишукував його поглядом Яків, розгледіти не міг. Дивовижа, та за декілька хвилин Большаков виріс поряд, а за його плечима форкала невеличка кобилка, запряжена у воза. На передку сидів переляканий хлопчина, який розгублено переводив погляд із юрмища біля згорілого будинку на

закривавлене тіло Казимира, а тоді на рішучого Большакова, що міцно тримав кобилку за вуздечку.

— Пане, а платня ж буде? — нарешті спромігся витиснути він із себе.

— Помовч і допоможи-но мені краще завантажити тіло... — Архип сплюнув і перехрестився, — ось цього пана на воза. Та ну ж бо, не барися! Буде! Не турбуйся про те!

Яків урешті-решт зіп'явся на неслухняні ноги, та раптом відчув, як до його боку притулилося чийсь тіло, а ліктем ковзнула м'яка рука. Спиною враз шугнули мурашки, а долоня намацала Дарчину долоню — перемашену брудом і сажею, але таку теплу.

У голові били шалені дзвони, тіло раз по раз стрясали дрижаки, а зуби цокотіли, немов узимку на морозі. Але щохвилини Яків дедалі більше опановував себе, тож коли Архип із хлопчиною-візником нарешті примостили Казимира на соломі, то він уже міг стояти вільно, не спираючись на Дарцю.

Події, що відбувалися потому, Яків пам'ятав погано. Пригадував якісь уривки, котрі не надто тулилися до купи: ось вони трясуться возом угору Кам'янецькою, і Большаков прикрикує на розгубленого візника, аби той не розтряс «вельмишановного пана», тобто Казимира; ось Казимир лежить на операційному столі, а в лікарні метушаться всі без винятку, тільки він сам на диво спокійний, миє руки та готується до операції; ось він знеможено сидить на диванчикові у власному кабінеті, поруч зіщулилася Дарця, у кріслі куняє Большаков, рипають двері, хтось заходить, виходить, його про щось розпитують, але він уже нічого не чує. Найважливіше, що операція минула успішно, Казимир житиме... Хилить у сон... Страшенно хочеться спати...

Наступного дня по обіді Яків стояв перед «Мебльованими кімнатами», мовчки оглядаючи згарище. Кислий сморід горілого дерева забивав подих, а розум відмовлявся вірити побаченому. Здавалося, ще позавчора будинок був надійною фортецею, сховком від життєвих негараздів, а вже сьогодні здіймав до неба обвуглені стіни. Пожилці рятували з поруйнованого дому все, що могли витягти й що не пошкодило водою, — і від зливи, і від зусиль пожежників. Гармидер на попелищі тривав ледь не до самого ранку й ущух із першим промінням сонця, як із колишніх уже «Мебльованих кімнат

Розенберга» успішно винесли останні вцілілі меблі. Моше Розенберг не заспокоївся, доки з будинку не врятували все, чому можна було дати друге життя, — від дверей і до віконного скла. Навіть не фахівцеві було зрозуміло: будову пошкоджено так серйозно, що відновити другий поверх навряд чи вдасться.

Яків дивився на закіптюжені віконні отвори другого поверху, де колись була його квартира. Від помешкання Якова не залишилося майже нічого — вогонь знищив усе до тріски, годі було шукати бодай щось уціліле. Отак міркуючи, Яків здригнувся від доторку до плеча.

— Не знаю, що й сказати, — промовив Юшкевич. — Хіба запропоную свою скромну оселю як прихисток.

— Дякую, Арчибальде, — Яків кривувато посміхнувся. — Якийсь час я поживу й у лікарні, але ось від сякої-такої одежини не відмовився б. Доки не навідаюся до кравця та не справлю собі бодай одного пристойного костюма.

— Про що мова? — Юшкевич і собі всміхнувся, не відводячи погляду від чорних стін. Певно, перед його очима теж пролетів шалений вихор учорашніх подій: те, як він, ковтаючи сльози розпачу та злості, дочитував останні рядки різникового листа, а тоді, знесилений і геть розчавлений, чвалав до «Мебльованих кімнат», аби розминутися з Яковом і зрештою, після довгих розпитувань і пошуків, заснути в лікарні, не дочекавшись, поки той завершить операцію.

Проскурівську поліцію, розбурхану моторошними подіями та страшними знахідками, було переведено в посилений режим патрулювання, тож уперше від часу вбивства на розі Аптекарьської та Купецької патрулі виконували покладені на них обов'язки справно та відповідально. Хоча в записці вбивця й обіцяв, що назавжди залишає місто, але після всього, що трапилося у «Мебльованих кімнатах Розенберга», ніхто не йняв тим словам віри.

Аби нарешті убезпечити місто від подальших убивств, поліція розгорнула масштабну операцію, але всі докладені зусилля виявилися марними: маніяк або зачаївся в надійному сховку, вичікуючи, доки все стихне, або й справді накивав п'ятами, як і обіцяв. Цілий місяць після пам'ятних для всього Проскурова подій патрулі поліціантів нишпорили містом, перетрушували готелі та заїжджі двори,

допитували візників і містян, але результату від усього цього не отримали — убивця зник, наче у воду впав.

Наступного після пожежі дня Яків з Арчибальдом наполягли, аби телеграми з детальним описом маніяка та переліком його прикмет було розіслано до поліційних управ найближчих міст і містечок — туди, куди вбивця міг утекти із Проскурова. Утім цього не сталося, і за кілька тижнів місто врешті почало оговтуватися. Тепер на вулицях майже не теревенили про вбитих повій, а перекупки на базарах знаходили новіші теми для пліток. Навіть про пожежу, яка знищила вщент «Мебльовані кімнати Розенберга» й донедавна була в усіх на вустах, зрештою забули. Місто поверталось до звичного ритму життя, і лише невеликий гурт «обраних», безпосередньо причетних до жахливої історії, досі жив минулими подіями.

Дарця після зустрічі з убивцею та несподіваного порятунку геть забула про спокійний сон. Вартувало їй прихилити голову до подушки, як укотре опинялася сам на сам із маніяком, що постійно змінював образи, перекидаючись із чудовиська на дитину, а тоді навпаки. Кожен її сон ставав одчайдушним поєдинком зі смертю, який, на щастя, закінчувався рятівним пробудженням.

Спливали дні, Проскурів повнився новими перченими плітками та базарними оповідками, а в дівочій пам'яті досі яскраво палали крокви стелі в Яковій квартирці, у зап'ястя незмінно врізалася груба мотузка, а подих забивало димом пожежі. Ситуацію порятував Юшкевич, який після першої ж Дарчиної згадки про нічні жахіття взявся до роботи. Він працював із дівчиною по кілька годин на день і таки довів, що професія алієніста не є вигадкою: незабаром Дарця почала помічати, що колишні страхи блякнуть і стають розмитими образами, яким вдається сяк-так давати раду. Дівчина сподівалася, що з допомогою Юшкевича зможе позбутися страшних спогадів — спочатку зупинити їхній згубний вплив, а пізніше й узагалі забути.

Казимир пролежав без свідомості цілий тиждень, і Яків уже засумнівався, чи поставить його на ноги. Операція була такою складною, що після чотирьох годин біля операційного столу Яків майже непритомнів від втоми: ноги підгиналися, наче у столітнього діда, якого змусили навприсядки стрибати вгору сходами, пальці не тримали інструмент, утомлені очі заливав пекучий піт, а в голові гули

мільйони розлючених джмелів. Проте нікому іншому довірити життя приятеля Яків не міг, тож тільки потому, як наклав останній шов, дозволив собі безсило опуститися просто на підлогу, чим неймовірно перелякав Карла Івановича. Той підскочив до головлікаря, але він зупинив його кволим помахом руки й ледь не навкарачки виповз із операційної, довіряючи опіку пацієнта Плейшнеру.

На ранок восьмого після операції дня, якраз коли Яків мацав кволий Казимирів пульс, той розплющив каламутні очі та видав із горла ледь чутний хрип. Серце Якова стрепенулося і покотилося до самісіньких п'ят: Ровнеру здалося, що цей хрип означає передсмертну агонію. Та з плином напружених секунд, які складалися у хвилину, Казимирів погляд ставав осмисленішим, а дихання — рівнішим, і Яків нарешті видихнув, стримуючись неначе цілу вічність.

— Казимире, ти мене чуєш? — Він нахилився над обтягнутим пергаментною шкірою обличчям приятеля.

Казимир мовчав. Його повіки тремтіли, і це була єдина реакція на запитання. Яків пополотнів: невже внаслідок травми таки пошкоджено мозок? І чи не трапиться так, що зараз опам'ятається не Казимир, а квола та немічна істота з розумом немовляти?

— Казимире, якщо ти мене чуєш і розумієш мої слова, кліпни один раз, — голос Ровнера відчутно тремтів, а погляд прикипів до змарнілого обличчя пацієнта. Зрозуміє чи ні?

Казимирові повіки знову затремтіли, а тоді повільно, наче з великим зусиллям, поповзли донизу — Яків ладен був запрягтися, що Казимир робив це свідомо!

— Дякую, друже, — у голосі Ровнера забриніли раптові сльози щастя. — Сподіваюся, тепер усе буде гаразд.

У відповідь Казимир так само повільно кліпнув, що, певно, мало означати згоду, після чого заплющив очі та за кілька хвилин поринув у сон. Це була його перша маленька перемога після програного двобою з убивцею.

Яків мчав під дощем. Вода забивала подих і заливала очі. Ноги грузли в розкислій землі, і він ковзав по ній, щомиті ризикуючи впасти та скрутити собі в'язи. Серце калатало в грудях і норовило випурхнути з них, а від вогнища, що палало у правому боці, обсипало гарячим приском усе тіло. Він квапився на допомогу Дарці й розумів, що

спізнюється, що втрачає все саме так, як описував у своєму листі зухвалий маніяк. Убивця переграв його, він завжди тримався на кілька кроків попереду, а Яків приречено плентався позаду. Ось і зараз змушений бабратися в багнюці, тоді як кохана стає останньою жертвою проскурівського різника.

Ноги вперто несли Якова вперед, хоча йому доводилося докладати титанічних зусиль, аби просунутися вперед бодай на аршин.

Заграву пожежі Ровнер побачив здалеку, і болюча шпилька вколола просто в змучене серце — горить його будинок! Чому Яків був певен, що палають саме «Мебльовані кімнати», він не знав, але викинути з голови страшну здогадку не міг. Сил рухатися вперед не залишилося, і, коли нога втрапила в чергову яму, Яків не втримався і шкереберть полетів у bagno. З відчаєм він усвідомлював, що втрачає дорогоцінні секунди, яких може не вистачити на порятунок... Але кого ж рятувати, якщо маніяк уже завершив свою криваву справу? Ще й вогонь ретельно підчистить сліди. Тож найбільше, що Яків зараз може зробити, — це скочити в пекло першого поверху «Мебльованих кімнат», аби загинути разом із Дарцею.

Усе скінчилося... Усе знищено... Яків програв...

— Пане Ровнер!

Яків здригнувся, звільняючись з огидного полону спогадів. Навколо заспокійливо колихався півморок екіпажа, а три пари очей уважно стежили за ним.

— Із вами все гаразд, пане Ровнер? — подала голос пані Головата.

— Га? — Яків не оговтався від важкого марення й не второпав змісту запитання.

— Ви ніби задрімали на хвилю, а тоді крізь сон почали щось кричати... — вираз обличчя жінки, на котрому стурбованість боролася із цікавістю, не залишав сумнівів, що рідня в Кам'янці таки тішитиметься цікавою розповіддю.

— О, — Яків сконфужено всміхнувся, — перепрошую. Мені страшенно незручно, але мене, справді, досі турбують неспокійні сни.

— Натерпілися, певно, ви. — Пані Головата співчутливо похитала головою. Але щирості в її голосі не було, радше — намагання не справити враження зовсім черстою до чужих хвилювань людини. Зрештою, Яків і не потребував чийогось співчуття. Події минулої

весни щодня відпливали в минуле, і він досить непогано давав собі раду навіть із нічними жахіттями.

— Прошу вас, не говорімо про це, — його голос звучав так категорично, що в екіпажі на якусь мить залягла незручна тиша. Порухити її наважився Троєгубов.

— Пане Ровнер... Власне, поки ви дрімали, я переповів ваші, з дозволу сказати, пригоди. Але чи не була б ваша ласка повідомити всім нам, що трапилося після пожежі? Бо ж, самі розумієте, чуток містом ходило безліч. Часто-густо одна химерніша за іншу. І здогадатися, де правда, а де нагла вигадка базарних перекупок — неможливо.

Троєгубов запопадливо замовк, очікуючи на вердикт Якова — чи продовжить він бажану розмову, чи поставить у ній крапку.

Яків глибоко зітхнув, неначе вирішивши, що, зрештою, нічого поганого не станеться, якщо він внесе до темної кімнати пліток і побрехеньок вогник правди.

— Гаразд, — він уместився зручніше, а слідом за ним і трійко подорожніх завоштузилися на своїх місцях, потішені несподіваним щедрим дарунком — почути з перших вуст подробиці подій, які змусили все місто притишкнутися від страху.

Дощ припустив іще більше, і візник пригальмував, аби, нещадно батькуючи небесну канцелярію, дістати з-під лави плаща із грубої тканини, що не пропускає вологи. Потім він рвучко прочинив дверцята екіпажа, впускаючи досередини сире й холодне осіннє повітря.

— Не розтрясло вас, шановні? — Його вуста розтягались у силуваній посмішці, тоді як очі залишалися злими та роздратованими, від чого обличчя мало вигляд гротескної маски.

— Потерпимо, — за всіх відповів Троєгубов. — Аби сьогодні доїхати.

— Гм... — візник двозначно відкопирив губу, що можна було витлумачити як завгодно. — Ви ж самі бачите, яка негода.

Він зробив розмашистий жест рукою позад себе, обводячи затуманений і затягнутий дощем перелісок.

— Я не гнатиму коней під дощем, аби не застудити, тому нічого не обіцяю.

— А чи не вплине на ситуацію, — Яків зазирнув візникові просто в очі, — певна фінансова допомога?

Ровнер вдав, що добирається рукою до внутрішньої кишені пальта. У візника смикнувся борлак — він наче зробив ковток чогось неймовірно смачного. Троєгубов невдоволено кахикнув, але голосу не подав.

— Це, звісно, може зіграти роль. Аби швиденько змінити коней у Дунаївцях, треба буде декому віддячити...

— Отже, домовилися, шановний... Як вас величати?

— Та кличте Лейбою, пане. Як усі. Лейбою Кнішманом.

— Пане Кнішман, якщо вашою милістю та вправністю ми сьогодні втрапимо до Кам'янця, я можу гарантувати, що ви про це жодного разу не пожалкуєте.

— Я вас зрозумів, пане! — Візникове обличчя під каптуром просяяло, він шанобливо причинив дверцята та за мить уже погейкував на коней.

— Майстерно, — зауважив Троєгубов, порушуючи тишу.

— Однаково довелося б розв'язати калитку в Дунаївцях, оплатити ночівлю, — стенив плечима Яків. — А так, може, якраз сьогодні ночуватимемо там, де й планували.

— Ваша правда, — кивнув Сіцінський.

Проминули Ярмолинці, і раптово крізь низькі хмари пробився сонячний промінець, а за пів години потому затяжний дощ змінився мжичкою, після чого й зовсім ущух. У хмарах з'явилися перші розриви, туман розповзся низинами та видолінками, і незабаром шпаркий вітер, що взявся нізвідки, зовсім розігнав його.

— Пане Ровнер, — Троєгубов укотре визирнув назовні, — а ми сьогодні таки опинимося в Кам'янці!

— Не кажіть гоп, доки не перескочили, — суворо зауважила пані Головата. — Дорога є дорога.

— Авжеж, — охоче закивав бородань.

Справді, зважаючи на стан губернських доріг, вартувало лаштуватися до будь-яких несподіванок, особливо маючи попереду більше, ніж половину шляху.

За наступну годину подорожні пересмакували добрячі пів сотні проскурівських новин, пліток та оповідок — хто які знав. Знічев'я

перемили кістки кільком міщанам Проскурова. Тут не було рівних пані Головатій з її мережею подруг і знайомиць у всьому місті.

— Шановна, ви обійшли навіть мене, — усміхався у вуса Троєгубов.

— Робота така, — розводила руками пані Головата. — Якщо не бути в курсі останніх новин, то можна з прибутками розпрощатися. Торгівля не терпить зверхнього ставлення.

— Таки правда.

Утім, коли зайшла мова про міську владу та купців першої гільдії, першу скрипку заграє Троєгубов. Невідомо звідки видобував він інформацію, але знався й на статках Соломона Маранца⁶ за останні кілька місяців, й на чутках про те, що пан Берлянт замислив звести в місті найгарніший будинок⁷ — безперечно, головну окрасу Проскурова, й на тому, що міського голову пана Івашкевича⁸ буде одноголосно переобрано на наступний термін.

Далі черга оповідати перейшла до Якова, а відтак товариство з головою поринуло в тонкощі проскурівської медицини, кумедні та страшні випадки у Проскурівській казенній міській лікарні, з якими довелося стикнутися її працівникам.

— Що не кажіть, а за наукою — велике майбутнє, — глибокодумно резюмував Троєгубов. — Раніше трави якоїсь пожував (допоможе чи не допоможе), Богу помолився та й сидиш, чекаєш на порятунок. А зараз... Скільки людей завдяки вашим старанням, пане Ровнер, так би мовити, повертаються до життя.

— Ну, про Бога забувати не можна, пане Троєгубов, — усміхнувся Сіцінський.

— Ох, пане Сіцінський, я ж не в образі вам теє сказав.

— Та я й не ображаюся.

— Але ж погодьтеся, що молитва й управні руки хірурга, — Троєгубов кивнув на Якова, — це набагато краще за просто молитву.

— Ніколи не сумнівався в цьому. Тому поєдную служіння Богу та людям. Щоправда, не обдарований талантом до лікування, але вважаю, що також роблю потрібну справу.

У голосі Сіцінського не було ані найменшого натяку на іронію чи злостивий жарт.

— О, безперечно! — Троєгубов виставив перед собою обидві руки, запевняючи співрозмовника у своїй щирості та безпретензійності. —

Ваша справа є не менш важливою за професію лікаря. Ви навчаєте людей історії, прищеплюєте любов і повагу до рідної землі.

— Я просто вважаю, що коли не знаєш власного кутка, то не зовсім правильно їхати, наприклад, до Парижа й захоплюватися тамтешніми красотами, ігноруючи власні, що можуть бути зовсім не гіршими.

— Ви гадаєте, що в нас знайдуться міста, кращі за Париж? — звела брови пані Головата.

— По-своєму цілком кращі, — абсолютно впевнено кивнув Сіцінський.

— Я, звісно, у Парижі не була, — жінка поклала правицю на груди, — але ж так багато чула! Недаремно всі балакають, що це місто неймовірної краси.

— Можу закластися, що на Кам'янець, скажімо, ви й уваги не звертали.

— Як то не звертала? А зараз я куди прямую?

— Я до того, що не звертали уваги на його неймовірну красу. Власну. Не закордонну, не французьку, для більшості — недоступну.

Якусь мить пані Головата мовчала й лише жувала губами, ніби подумки мандрувала вуличками Кам'янця, перевіряючи, чи можна їхню красу порівняти з якою-небудь Рю Лафіт чи Рю Бає.

— Ну, хіба якщо взяти каньйон... — її голос звучав невпевнено.

— Так, — схвально хитнув головою Сіцінський. — Не треба порівнювати скрупульозно та вишукувати щось спільне. Париж прекрасний по-своєму, а Кам'янець — по-своєму. Парижани захоплюються Сеною і змушують захоплюватися нею всю Європу. А чому ми не можемо так само звеличувати Смотрич? Адже, по суті, Сена — просто невелика бруднувата річка, та й годі.

— А що ви скажете на те, що Париж було засновано чортзна-коли? — Троєгубов перебив Сіцінського й одразу ж перехрестився. — Як щодо нашого Кам'янця?

— О, шановний! — Сіцінський аж підхопився з місця, чим перелякав пані Головату. — Ви поцілили просто в яблучко, самі того, радше за все, не знаючи! Але почнімо здалеку. Так, слушно, що Париж засновано дуже давно, і не всякі міста нашого краю йому в тому рівня.

— Ось бачите, — просяяв Троєгубов.

Аж тут Сіцінський перервав його:

— Не поспішайте тріумфувати, друже. Париж справді було засновано в далекому третьому столітті до Христа. І постав він із поселення кельтів, що мало назву Лютеція, або ж Лютеція Паризіорум. Самі ж кельти величали себе племенем паризіїв, звідки й походить уже відома нам назва міста. А тепер, якщо ваша ласка, я нарешті згадаю про наш Кам'янець.

— Будемо безмежно вдячні, — Яків зручніше вмостився, розуміючи, що Сіцінський не просто так робить барвистий вступ, а справді воліє повідати товариству дещо цікаве.

— До речі, шановне товариство, — Сіцінський підібрався і наче пострункішав, його очі зблиснули, — ви, певно, будете чи не першими, хто почує від мене цю інформацію. Її досі немає в офіційних джерелах.

— Отакої! — ударив долонями по колінах Троєгубов. — Це ж нам тепер і потеревенити про це не можна буде — секрет?

— Секрет — не секрет, але переворот в історичній науці зробить чималий.

— Не зволікайте, пане Сіцінський, прошу вас, — пані Головата благально торкнулася руки священника.

— Гаразд, тоді звернемося до офіційних версій заснування Кам'янця. Їх є декілька, але перебирати всі зараз немає сенсу, та вони й не здадуться нам такими вже цікавими з огляду на те, що твердять про заснування міста досить пізно, аби порівнювати його з Парижем. Проте одна з цих версій (я висвітлюю її у своїй праці про Кам'янець) полягає в тому, що місто було одним із найдавніших поселень Дакії.

— Дакії? — не втримався Яків.

— Саме так! Ще Птолемей згадував низку дакійських міст, одне з яких називав Клепідавою чи Петридавою, беручи за основу латинське слово *petra*...

— Скеля! — швидко зорієнтувався Яків.

— Правильно! — охоче підтвердив Сіцінський і продовжив: — Тобто сам Птолемей довів, що згадка про наш Кам'янець із назвою Петридава припадає ще на друге століття по Христі.

— Але ж, даруйте, — змахнув руками Троєгубов. — Друге століття по Христі — то трохи запізно супроти Парижа.

— Але я, — Сіцінський не зреагував на слова бороданя і правив далі, — не підтримую цю теорію.

— Ось тобі й маєш, — пані Головата здивовано витріщилася на священника.

— Так, не підтримую, бо це просто висновки кількох істориків, які занадто буквально зрозуміли Птолемея. Вони не можуть запропонувати навіть найменшої доказової бази цієї теорії.

— Доказової бази? — перепитав Троєгубов.

— Тобто викопних матеріалів, які дали би змогу довести істинність заяв, — пояснив Сіцінський. — Вигадувати ж теорії кожен мастак.

— Перепрошую, та чи не хотіли ви нещодавно переконати нас (якщо не помиляюся), що Кам'янець може втерти носа самому Парижу? Чи я все ж щось не так зрозумів?

— Аж ніяк, — усміхнувся Сіцінський, — зрозуміли ви все правильно.

— Тоді в чому річ?

— А в тому, панове, що зовсім нещодавно історична наука поповнилася новими відомостями, яким, без перебільшення, важко скласти ціну. І цей скарб я везу в ось цьому саквояжі!

— Скарб! — охнула пані Головата, затуляючи рота руками. Троєгубов та Яків мовчки втупились у потертий саквояжик, ніби силкуючись крізь його шкіру розгледіти блиск золота й самоцвітів. Ну а який же вигляд може мати скарб? Здавалося трохи дивним, що священник ось так просто везе із собою торбу коштовностей. Так, він тулив саквояж до себе, але (Яків спробував уявити себе на місці Сіцінського) якби там і справді було золото, то який сенс говорити про це так необачно?

— Так, скарб, — знову всміхнувся священник і раптом клацнув застібками саквояжа. — І зараз я вам його продемонструю.

В екіпажі запало напружене мовчання. Три голови, мов за командою, схилилися над саквояжем, намагаючись роздивитися у потемках блиск коштовностей. Натомість Сіцінський витяг із саквояжа якийсь черепок і захоплено подав його мандрівникам.

— Це жарт? — за якусь хвилюку витиснув із себе Троєгубов.

Яків вирішив промовчати, адже розумів, що священник просто дещо схильний драматизувати певні моменти в царині, що нею захоплений надміру. Непоказний черепок, на якому чітко проступали хвилясті візерунки, і справді був для нього неабиякою цінністю, що розкривала таємниці давно минулих часів.

— Ні, шановні, — Сіцинський нарешті вирішив покінчити з недомовками, — ідеться аж ніяк не про жарт. Оцей уламок кераміки майже безцінний для історичної науки, хоча його вартість не більша за копійку. Не мучитиму вас далі та краще поясню. Не так давно — сімдесят восьмого року — Антоній Шнайдер, зовсім неподалік, за Збручем, досліджував старовинне поселення, де виявив рештки досі незнаної культури. Спочатку він помилково приписав те все римлянам, але згодом змінив свою думку. Ці дослідження стали першими із низки, що явили світові щось просто унікальне. Вісімдесят четвертого року, біля села Кукутені, що в Румунії, Теодор Бурада знайшов фрагменти кераміки та дивні теракотові фігурки, що нікому раніше не траплялися. А зовсім нещодавно — дев'яносто третього — Вікентій Хвойка знайшов щось подібне — де б ви думали — у самісінькому Києві!

— Просто у місті! — захоплено вигукнув Троєгубов.

— Вулиця Кирилівська, п'ятдесят п'ять! — із таким самим щирим захватом продовжив Сіцинський. — Дев'яносто сьомого той самий Хвойка знайшов подібні артефакти біля села Трипілля, що під Києвом, і тоді всі зрозуміли: йдеться про одну спільну культуру. На той час її нарекли культурою мальованої кераміки, а тепер — Трипільською культурою. У серпні минулого року пан Хвойка презентував свої знахідки та дослідження на археологічному з'їзді в Києві, який офіційно визначився з датою відкриття незнаного донедавна культурного комплексу!

— Але про Кам'янець ви й досі нічого нам не сказали, — прискалив око Троєгубов.

— Як не сказали, яким періодом датують цю нововідкриту культуру, — додав Яків.

Сіцинський вдячно кивнув йому.

— Слушне зауваження, пане Ровнер. Але з датуванням я поки трохи зачекаю, натомість задовольню нарешті цікавість пана Троєгубова та повідаю про Кам'янець.

— Будьте ласкаві.

— Минулого липня кам'янецький міщанин, такий собі Єгоров, вирішив викопати у своєму господарстві новий колодязь. І викопав. Ось тільки так трапилося, що у відвалі викопаної землі він знайшов дивні черепки, один із яких ви зараз бачите перед собою.

— Та сама культура?

— Правильно, — хитнув головою Сіцінський. — Але й це ще не все, бо майже водночас із тим, як пан Єгоров копав свій колодязь, на Польському ринку перекладали бруківку. Та, як на зло, зарядили дощі, бруківка залишилася неперекладеною, а водою вимило чималеньку яму, на дні якої помітили щось дивне.

— Знову Три... — Троєгубов боявся помилитися, — Трипілля?

— І не просто Трипілля, друзі! А ливарня! Металообробна майстерня часів Трипільської культури!

Його очі горіли вогнем, а на щоках розпливався рум'янець.

— Ось тепер, певно, якраз і поговоримо про ті часи, — усміхнувся Яків.

— Гаразд, не випробовуватиму більше вашого терпіння, — погодився Сіцінський. — Знахідки датують приблизно... — він зробив паузу, набрав у груди побільше повітря, а тоді урочисто продекламував, наче виступав перед ученою аудиторією, — третім тисячоліттям до Христа!

— Тисячоліттям... — у Троєгубова відвисла щелепа. — Ось вам і Париж...

— Тобто ви вважаєте?.. — почав Яків, але Сіцінський перебив його.

— Поки ніхто, звісно, навіть не намагається стверджувати, що місто заснували у третьому тисячолітті до Христа чи, може, навіть і раніше. Проте зараз видається безсумнівним, що люди тут жили вже тоді. А ось чи існувало їхнє поселення безперервно аж до нашого часу, науці ще належить дізнатися. Але тепер ви, безперечно, розумієте всю цінність цього черепка, — священник обережно сховав уламок до саквояжа.

— Ну-у, — розвів руками Троєгубов. — Ви нас вразили, пане Сіцінський. Третє тисячоліття до Христа!

— І це лише досить грубе припущення. Цілком можливо, що знахідки дещо старші. Скажімо, століть на сім-вісім.

— Якась дещиця! — усміхнувся Яків.

— Ви тільки уявіть, друзі, що багато сотень років тому ці землі вже заселяли люди! — очі Сіцінського мрійливо затуманилися. — Якими вони були, чим жили, про що мріяли? Адже наявність ливарні вказує на те, що йдеться не про якісь примітивні племена, а про багатство та,

не побоюся бути голослівним, складність їхньої культури, про що свідчать чудова кераміка, прикраси та ритуальні фігурки.

— Не вкладається в голову, — погодилася пані Головата. — Ось тепер ви мене переконали, пане Сіцінський, що наші міста заслуговують на не меншу увагу, ніж той самий Париж.

— Я радий, що ви тепер так гадаєте.

— Ти ба, — вражено промовив Яків, — ніколи навіть думкою не сягаєш такої давнини. Усе якось власних турбот вистачає. То в лікарні, то в житті. А тут просто волосся дибки стає від усвідомлення, що стільки років тому цією землею ходили такі самі люди, як і я!

— Ви надзвичайно точно передаєте відчуття, пане Ровнєр! — Сіцінський ледь не схопив Якова за руку. — Я почуваюся так само! Підходжу до історичної науки не як учений, а радше як мисляча емоційна людина. Намагаюся досягнути все це серцем, а не розумом. А ви, насмілюся припустити, Кам'янець жодного разу ще не відвідували?

— Маєте рацію. Цей візит буде першим. Кам'янець для мене цілковита *terra incognita*. Якось так уже сталося, що все свідоме життя я був від когось чи від чогось залежним, тож помандрувати не вдавалося. Спочатку навчання, а далі — робота. За межами Проскурова майже й не бував.

— О, то на вас чекають справді незабутні враження, адже після Проскурова Квітка на камені не залишить вас байдужим.

— Квітка на камені?

— Достоту невідомо, звідки взялася ця назва. Хтось приписує її винятково народній фантазії, але, погодьтеся, що місту вона цілком пасує. І хоча ви ще жодного разу не бачили цієї «квітки», та, я певен, погодитесь зі мною після першої ж прогулянки містом.

— Та я, власне, навіть не знаю, чи матиму нагоду прогулятися містом, — Яків знічено почухав потилицю.

— А й справді, пане Ровнєр, — озвався Троєгубов. — Тільки ви не повідомили нам мету свого візиту до Кам'янця. Якщо це, звісно, не є секретом.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

BOOK2GO
ЕЛЕКТРОННІ КНИГИ

КУПИТИ